

MERIAM-MERIAM KEDAH DI WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN, NAKHON SI THAMMARAT

*(KEDAH CANONS KEPT IN WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN,
NAKHON SI THAMMARAT)*

Hasanuddin Yusof, Zuliskandar Ramli & Muhammad Shafiq Mohd Ali

Abstrak

Pada abad ke-19, Kota Kuala Kedah yang menjadi kubu utama negeri Kedah telah diperkukuhkan dengan meriam-meriam. Ketika berlakunya perang Kedah-Siam atau lebih dikenali sebagai perang Musuh Bisik, meriam-meriam di Kedah khususnya di Kota Kuala Kedah telah ditawan dan dirampas oleh angkatan tentera Ligor dan Siam. Ketika ini, serangan ke atas Kedah telah dilancarkan dari pusat pemerintahan kerajaan Ligor iaitu di kota Nakhon Si Thammarat. Pada hari ini, di dalam sebuah Wat Siam yang terletak di Nakhon Si Thammarat iaitu Wat Phra Mahathat Woramahawihan, terdapat sembilan pucuk meriam yang diyakini dirampas dari kerajaan Kedah iaitu ketika berlakunya perang Kedah-Siam di antara tahun 1821 hingga 1839.

Kata kunci: Meriam Kedah, Perang Kedah-Siam, Nakhon Si Thammarat

Abstract

In the 19th century, the Fort of Kuala Kedah, the main stronghold of the state of Kedah, was reinforced by cannons. At the time of the Kedah-Siam War or better known as the The War of Whispering Enemies, cannons in Kedah especially in the Fort of Kuala Kedah were captured and seized by the Ligor and Siamese armed forces. Meanwhile, attacks on Kedah have been launched from Ligor government center in Nakhon Si Thammarat city. Today, in a Siamese Buddhist Temple located in Nakhon Si Thammarat, Wat Phra Mahathat Woramahawihan, nine pieces of cannons were believed to have been seized from the Kedah government during the Kedah-Siam war between 1821 and 1839.

Keywords: Cannon of Kedah, Kedah-Siam War, Nakhon Si Thammarat

PENGENALAN

Di dalam sebuah Wat Siam yang dinamakan Wat Phra Mahathat Woramahawihan, terdapat sembilan pucuk meriam yang diyakini dirampas daripada kerajaan Kedah ketika berlakunya perang Kedah-Siam atau lebih dikenali sebagai perang Musuh Bisik. Wat Phra Mahathat Woramahawihan yang terletak di bandar Nakhon Si Thammarat yang terletak sekitar 800 kilometer ke selatan Bangkok. Wilayah Nakhon Si Thammarat berasal daripada nama sanskrit iaitu Nagara Sri Dharmaraja. Wat Phra Mahathat Woramahawihan, merupakan Wat Siam yang terpenting di Nakhon Si Thammarat dan bahagian selatan negara Thailand. Stupa yang terbesar dalam wat ini dinamakan sebagai Phra Borommthat Chedi telah dibina oleh Raja Sri Dhammasokaraja pada awal

kurun ke-13 Masihi dan ianya menjadi simbol pertapakan agama Buddha bermazhab Theravada di wilayah Nagara Sri Dharmaraja.

Nakhon Si Thammarat merupakan pusat pemerintahan kerajaan Ligor iaitu sebuah kerajaan yang bernaung (*vassal state*) di bawah kerajaan Siam yang berpusat di Bangkok. Pada tahun 1821, berlakunya serangan daripada kerajaan Ligor ke atas kerajaan Kedah atas arahan daripada kerajaan Siam. Setelah itu, angkatan tentera Ligor dan Siam telah berjaya menakluki negeri Kedah. Mereka telah menguasai kubu pertahanan utama kerajaan Kedah iaitu Kota Kuala Kedah yang mana di dalamnya terdapat meriam-meriam kerajaan Kedah. Semasa berlakunya peperangan ini, angkatan tentera Siam juga telah berjaya merampas meriam-meriam daripada angkatan tentera Kedah. Beberapa siri peperangan seterusnya berlaku antara tahun 1830-1831 dan 1838-1839 di mana walaupun angkatan Melayu Kedah berjaya menewaskan angkatan Siam pada awalnya tetapi kekuatan yang ada itu tidak dapat menghalang serangan balas angkatan tentera Siam yang mempunyai angkatan tentera yang bilangannya lebih ramai dan senjata yang lebih moden serta dibantu oleh tentera British yang mengingkari janji untuk membantu sultan Kedah pada masa itu.

RINGKASAN SEJARAH KERAJAAN KEDAH

Kerajaan Kedah merupakan sebuah kerajaan yang tertua di Malaysia di mana ianya lebih dikenali dengan nama kerajaan Kedah Tua. Kerajaan ini dipercayai telah wujud selewat-lewatnya pada abad ke-2 Masihi berdasarkan kepada sumber bertulis dari India dan Yunani. Pada abad tersebut kerajaan ini terkenal sebagai antara tempat yang menghasilkan industri pembuatan manik kaca monokrom, tembikar tanah dan industri peleburan besi (Zuliskandar & Nik Hassan Shuhaimi 2012). Kedah Tua juga dipercayai menghasilkan besi antara yang terbaik di dunia. Catatan sejarah daripada rekod Arab menyatakan tiga besi terbaik dunia adalah dari Yaman, Kalah atau Qala'i (Kedah Tua) dan Hind (India). Banyak catatan-catatan tentang Kedah Tua terdapat dalam catatan pelayar-pelayar asing. Orang-orang Arab merujuk Kedah Tua dengan nama "Kalah". Orang-orang China pula menyebut Kedah Tua sebagai "Chieh Chia". Manakala orang-orang India pula memanggil Kedah Tua dengan nama "Kidaram", "Kadaram" atau "Kataha" (Wheatley 1961).

Pada abad ke-5 Masihi, Kerajaan Kedah Tua kemudiannya telah menjadi pelabuhan entrepot yang penting di mana kehadiran para pedagang dari India, Timur Tengah, China dan Asia Tenggara sudah mula aktif dalam perdagangan laut dan menjadikan pelabuhan Kedah Tua sebagai pilihan. Kenyataan ini adalah berdasarkan taburan artifak yang tinggi terutamanya seramik di tapak-tapak arkeologi di Lembah Bujang (Nik Hassan Shuhaimi & Zuliskandar 2018: 233). Pada tahun 671 Masihi, ketika I-Ching tinggal di Kedah sebelum meneruskan perjalanan ke Nalanda, India, kerajaan Kedah masih sebuah kerajaan yang bebas dan I-Ching juga ada menyatakan bahawa kesemua perjalanan beliau dilakukan dengan menggunakan kapal milik Melayu. Dalam perjalanan pulang pada tahun 685 Masihi, I-Ching singgah lagi di Kedah dan melaporkan bahawa Kedah pada ketika itu sudah menjadi naungan Srivijaya berserta dengan kerajaan Mo lo yu (Jambi). I-Ching juga menyebutkan tentang agamawan Buddha lain yang mengikuti pengembaraan yang sama dengan beliau dan salah seorang di antaranya meninggal dunia di Kedah (Wheatley 1961; Wolters 1967).

Hubungan antara kerajaan Kedah Tua dengan dunia Islam telah berlangsung selewat-lewatnya pada abad ke-9 Masihi. Hal ini dapat dibuktikan dengan penemuan matawang syiling zaman Khalifah Al-Mutawalul (847-861) bertarikh tahun 848 Masihi ditemui di Lembah Bujang. Selain itu, beberapa penemuan lain seperti serpihan-serpihan seramik Arab, tembikar tanah, batu cop nama tertulis perkataan Ibnu Sirdan yang diyakini anak murid kepada Syekh Abdullah Al Qumairi Al Yamani turut menguatkan dakwaan wujudnya hubungan perdagangan awal antara pedagang Islam Arab dengan Kedah Tua (Zakaria Ali 1994). Walau bagaimanapun, hubungan perdagangan antara kerajaan Kedah Tua dan pedagang dari Arab-Parsi sudah jelas dengan kehadiran artifak berupa pecahan seramik dan juga kaca yang berasal dari kawasan sekitar Asia Barat dan dihasilkan antara abad ke-8 hingga 12 Masihi (Zuliskandar & Nik Hassan Shuhaimi 2018: 321-323).

Al-Mas'udi mencatatkan bahawa sekitar tahun 878 Masihi, sekitar 120,000 hingga 200,000 pedagang-pedagang Islam yang terdiri daripada bangsa Arab dan Parsi yang lari daripada konflik di

Khanfu (Canton), China telah menetap di Kalah (Kedah) yang terletak di barat Semenanjung Tanah Melayu. Pedagang-pedagang Islam yang menetap di Kedah ini kemudiannya mendapat perlindungan daripada Raja Kedah Tua. Sejak itu, pelabuhan Kedah dijadikan destinasi terakhir di sebelah timur jauh bagi pedagang-pedagang Islam dari Arab dan Parsi (Syed Muhammad Naquib Al-Attas 2011).

Pada awal abad ke-12, pengaruh agama Hindu-Buddha dalam kerajaan Kedah Tua sudah mula merosot dan Islam mula diamalkan dan menjadi agama rasmi kerajaan Kedah Tua pada masa itu. Raja Kedah yang mula-mula memeluk Islam ialah Maharaja Derbar Raja II atau Pra Ong Mahawangsa. Baginda diislamkan oleh seorang ulama yang berasal dari Yaman yang bernama Syeikh Abdullah bin Syeikh Ahmad bin Syeikh Jaafar Qaumiri pada tahun 531 Hijrah bersamaan 1137 Masihi. Setelah memeluk Islam, baginda memakai nama Sultan Muzaffar Syah dan pengislaman baginda diikuti oleh semua para pembesar Negeri Kedah. Sejak pengislaman Raja Kedah dan para pembesar istana, rakyat jelata Kedah pula masuk Islam secara berbondong-bondong. Dengan itu, agama Islam secara rasminya menjadi pegangan utama kerajaan Kedah (Muhammad Hassan bin Tok Kerani Mohd Arshad 1968).

Sekitar tahun 1735, kerajaan Kedah di bawah pimpinan Sultan Muhammad Jiwa II telah berjaya meluaskan wilayahnya sehingga ke sempadan Mergui, Burma. Semua kota-kota yang terletak di antara sempadan Mergui dan Kedah seperti Tonka, Terang (Trang), Kupa, Rundong (Ranong), Setul (Satun) dan beberapa buah wilayah lain di sekitar selatan Thailand terletak dalam kekuasaan Negeri Kedah (Muhammad Hassan bin Tok Kerani Mohd Arshad 1968). Pada tahun 1821, berlakunya serangan mengejut daripada angkatan tentera Siam ke atas kerajaan Kedah yang banyak mengubah sempadan wilayah dan kekuasaan kerajaan Kedah selepas itu terutamanya apabila Sultan Ahmad Tajuddin Halim Shah II kembali menaiki tahta kerajaan Kedah.

PENGGUNAAN MERIAM DALAM KERAJAAN KEDAH

Jauh sebelum kedatangan penjajah barat iaitu pada awal abad ke-16, masyarakat di Alam Melayu telah lama menggunakan senjata api. Teknologi membuat senjata api ini dipercayai dibawa dari dunia Arab oleh pedagang-pedagang dan pendakwah-pendakwah Islam sejak daripada zaman awal dakwah Islam di Alam Melayu. Terdapat dokumen dan bukti arkeologi yang menunjukkan bahawa pedagang-pedagang Arab telah memperkenalkan penggunaan belerang, senjata api ringan (*gonne*), senapang, pemuras dan meriam kepada masyarakat di Alam Melayu seperti Jawa, Aceh dan Batak melalui perdagangan sekitar awal hingga ke pertengahan abad ke-14 (Apoorv Shelke t.t). Stamford Raffles pula menulis dalam *History of Java* bahawa pada tahun 1247 tahun saka bersamaan 1325 Masihi, meriam telah digunakan secara meluas di Jawa terutama oleh kerajaan Majapahit. Dicatatkan bahawa kerajaan-kerajaan kecil yang berada di Jawa yang tunduk di bawah kekuasaan Majapahit terpaksa menyerahkan meriam yang dinamakan Nyai Setomi dan meriam-meriam kecil kepada Raja Majapahit (Raffles 1930).

Catatan daripada beberapa orang sejarawan Portugis seperti Fernao Lopes De Castanheda jelas menyatakan bahawa semasa Portugis berperang dengan Melaka, tentera-tentera kesultanan Melaka telah pun menggunakan senjata api. Catatan ini membuktikan bahawa angkatan tentera kesultanan Melayu Melaka telah memiliki senjata api sebelum kedatangan Portugis lagi. Fernao Lopes De Castanheda mencatatkan bahawa Sultan Melaka memiliki sebanyak lapan ribu pucuk senjata api yang terdiri daripada meriam dan senapang pelantak (Pintado 2012).

Di samping Melaka, kesultanan Aceh juga terlibat aktif dalam aktiviti menghasilkan meriam. Michael W. Charney menyatakan bahawa sekitar tahun 1560-an, kerajaan Uthmaniyah telah mengiriskan lima ratus orang tentera termasuk penembak-penembak meriam dan pembuat-pembuat meriam untuk membantu Sultan Aceh berperang menentang Portugis. Di samping itu, seorang pengembara Inggeris yang bernama John Davis mencatatkan bahawa pada tahun 1599, kesultanan Aceh telah pun memiliki pembuat-pembuat meriam (Charney 2004). Anthony Reid turut mencatatkan bahawa pada penghujung abad ke-16, pembuat-pembuat meriam Aceh yang mana telah dilatih pada tahun 1560-an oleh pembuat-pembuat meriam Turki, telah menghasilkan meriam

yang lebih besar daripada apa yang pernah disaksikan oleh pengunjung-pengunjung Eropah (Reid 1993).

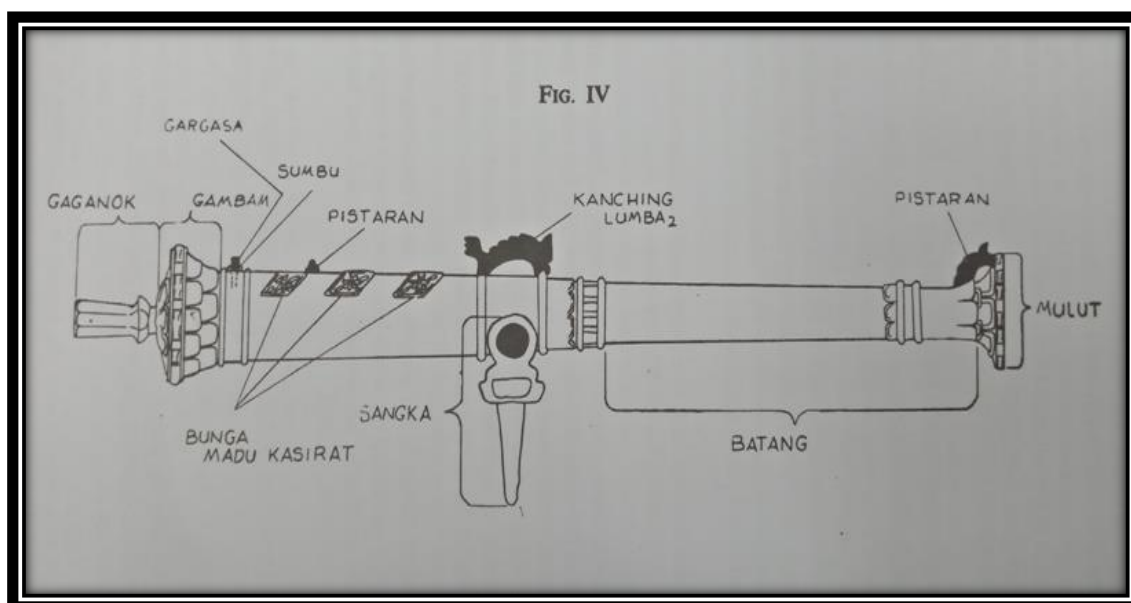
Hubungan erat yang terjalin antara kesultanan Melaka dan kesultanan Kedah serta hubungan antara kesultanan Aceh dan kesultanan Kedah memungkinkan berlakunya perpindahan teknologi daripada kedua-dua buah kerajaan tersebut kepada kesultanan Kedah termasuk teknologi berkaitan meriam dan senjata api. Sulalatus Salatin menukulkan bahawa Sultan Melaka iaitu Sultan Mahmud Syah telah mengurniakan nobat kepada Sultan Kedah. Pengurniaan nobat ini dapat membuktikan kedudukan kerajaan Kedah sebagai kerajaan di bawah naungan kesultanan Melaka (A. Samad Ahmad 2013). Manakala At-Tarikh Salasilah Negeri Kedah pula menukulkan bahawa pada tahun 1625 Masihi, Sultan Iskandar Muda dari Aceh telah melakukan kunjungan ke Kedah dengan niat untuk menjadikan negeri Kedah sebagai wilayah naungan kerajaan Aceh Darussalam. Malah pada tahun 1626, Sultan Kedah yang dijemput ke Aceh iaitu Sultan Sulaiman Shah telah mangkat di Aceh (Muhammad Hassan bin Tok Kerani Mohd Arshad 1968).

Raja Ali Haji telah menukulkan dalam Tuhfat al-Nafis bahawa pada abad ke-18, angkatan Kedah telah menggunakan kelengkapan meriam ketika berperang dengan tentera Bugis pimpinan Raja Haji Fisabilillah. Catatan dalam Tuhfat al-Nafis ini juga menerangkan bahawa angkatan tentera Kedah memiliki meriam yang banyak dan belerang (ubat bedil) yang sangat banyak disebabkan kekayaan kerajaan Kedah sehingga angkatan tentera Bugis berasa sukar untuk menewaskan angkatan tentera Kedah. Raja Ali Haji mencatatkan seperti berikut:

“Syahadan setelah orang kubu Batangan melihat hal yang demikian segala Bugis itu, maka orang Kedah itu pun bersiaplah akan mengisi meriamnya, dan orang Kedah itu pun masuk ke dalam kubunya itu, membawa beberapa baris. Syahadan apabila keesokan harinya, maka memulai lah perang Raja Haji dengan kubu Batangan itu. Maka berbedil-bedilannya dengan meriam dan lela rentaka. Maka babana meriam pun seperti balintar, bunyinya legum legam gegak gempita sebelah-menyebelah, serta dengan sorak tempiknya. Adapun Bugis dengan kilungnya dan musungnya kelam-kabutlah asap bedilnya. Maka kedua pihak pun tiada juga bertewasan. Maka apabila malam berhenti. Maka apabila siang berbunyi lah gendang perang dan tambur baris. Maka berperang pula semula, bagaikan azimat bunyinya, tiadalah kedengaran apa lagi. Maka tiada juga bertewasan antara kedua pihak itu. Maka apabila malam berhenti adalah kira-kira empat hari, tiada juga berketewasan kerana negeri Kedah pada masa itu tengah makmur kaya, cukup ubat pelurunya.” (Hooker 1998).

Ketika berlakunya perang antara Kedah dan Siam pada 1821, meriam-meriam turut menjadi antara senjata utama angkatan tentera Kedah dalam menghadapi serangan Siam. Kebiasaannya, meriam-meriam kecil seperti lela dan rentaka ditempa dan dihasilkan di sekitar Alam Melayu. Di Semenanjung Tanah Melayu, antara tempat yang giat menghasilkan meriam yang bermutu tinggi adalah Pattani, Terengganu dan Johor (Othman Yatim & Zamberi Malik 1994). Angkatan tentera Kedah juga turut menggunakan meriam-meriam yang besar yang dibeli atau dihadiahkan daripada orang-orang Barat seperti Inggeris dan Belanda. Satu kajian yang dijalankan oleh Zamrul Amri Zakaria, Muhammad Daud dan Azali Muhamad ke atas enam pucuk meriam yang terdapat di Kota Kuala Kedah mendapati bahawa lima pucuk meriam berasal dari British manakala sepucuk meriam lagi adalah meriam tempatan (Zamrul Amri Zakaria et al. 2009).

Rajah 1 menunjukkan nama bahagian-bahagian pada sebuah meriam Melayu. Antara nama yang diberikan ialah mulut meriam, bahagian batang, bahagian gaganok (ada yang mempunyai hiasan dan ada yang tidak, bahagian gambar juga ada yang mempunyai hiasan kolopak bunga dan ada yang tidak), bahagian sumbu dan gargasa, sangka, serta bahagian lain seperti kancing lumba-lumba, pistanan bahagian depan dan pistanan bahagian belakang.

Rajah 1. Nama-nama pada bahagian meriam Melayu iaitu lela dan rentaka
Sumber: P. M. Sharifuddin 2012

Sejarah Perang Kedah-Siam 1821- 1839

Perang antara Burma dan Siam telah mengheret Kedah untuk ikut terjebak dalam kancang peperangan. Konflik yang berlaku antara kerajaan Siam dan Kedah berlaku disebabkan terdapat dakwaan bahawa Sultan Kedah iaitu Sultan Ahmad Tajuddin II telah menghulurkan bantuan kepada kerajaan Burma ketika kerajaan Burma melancarkan perang ke atas kerajaan Siam. Setelah kemangkatan Raja Siam iaitu Raja Rama I pada 9 September 1809, kerajaan Burma yang sememangnya sudah lama bermusuhan dengan kerajaan Siam bertindak menyerang dan menawan beberapa buah wilayah yang berada di bawah penguasaan Siam. Kerajaan Burma kemudiannya mengugut Sultan Kedah iaitu Sultan Ahmad Tajuddin II untuk menyalurkan bantuan bekalan makanan kepada angkatan tentera Burma. Sekiranya Sultan Kedah gagal menghulurkan bantuan, maka kerajaan Burma akan bertindak menyerang Kedah. Sultan Kedah yang tidak mempunyai pilihan lain terpaksa menyediakan bekalan makanan kepada angkatan tentera Burma. Ini kerana kekuatan angkatan tentera Burma jauh melebihi kekuatan angkatan tentera Kedah (Buyong Adil 1983)

Pada waktu yang sama, terdapat beberapa orang pembesar di Kedah yang berkomplot untuk menjatuhkan Sultan Ahmad Tajuddin II termasuk dalam kalangan kerabat diraja Kedah. Salah seorang pembesar Kedah yang berkuasa di Setul iaitu Tengku Bisnu sememangnya memiliki niat untuk menggulingkan Sultan Kedah. Oleh itu pada tahun 1810, Tengku Bisnu bersama dengan Raja Ligor telah pergi mengadap Raja Siam bagi melaporkan perbuatan Sultan Ahmad Tajuddin II yang memberikan bantuan kepada kerajaan Burma.

Di samping itu, adinda Sultan Ahmad Tajuddin II yang dilantik menjadi Raja Muda iaitu Tengku Yaakob yang juga dikenali dengan nama Tengku Embun telah dipinggirkan oleh Sultan Ahmad Tajuddin II untuk berkuasa ke atas Kayang (Perlis). Hal ini telah menimbulkan perasaan dendam dalam dirinya terhadap sultan. Dengan itu, Tengku Yaakob telah memohon bantuan daripada Raja Ligor yang berpusat di Nakhon Si Thammarat untuk menggulingkan Sultan Ahmad Tajuddin II. Oleh itu, pada tahun 1820, mereka berdua telah mengadap Raja Siam iaitu Raja Rama II di Bangkok bagi memohon kebenaran dari Raja Siam untuk melancarkan serangan ke atas Kedah (Buyong Adil 1983).

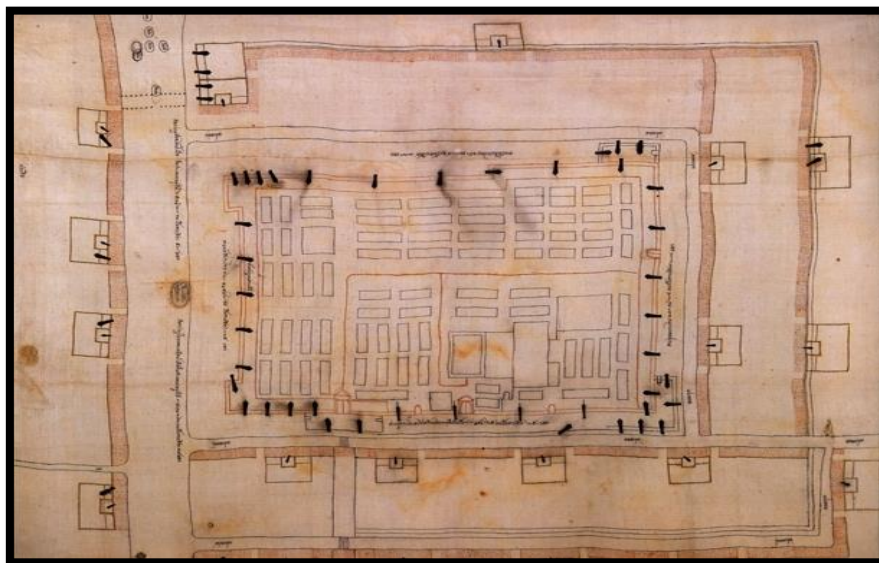
Oleh yang demikian, pada 12 November 1821 bersamaan 15 Safar 1237, serombongan angkatan tentera Ligor yang terdiri daripada 7,000 orang angkatan tentera bersama dengan 100 buah kapal perang telah menyerang negeri Kedah secara tiba-tiba tanpa angkatan tentera Kedah dapat

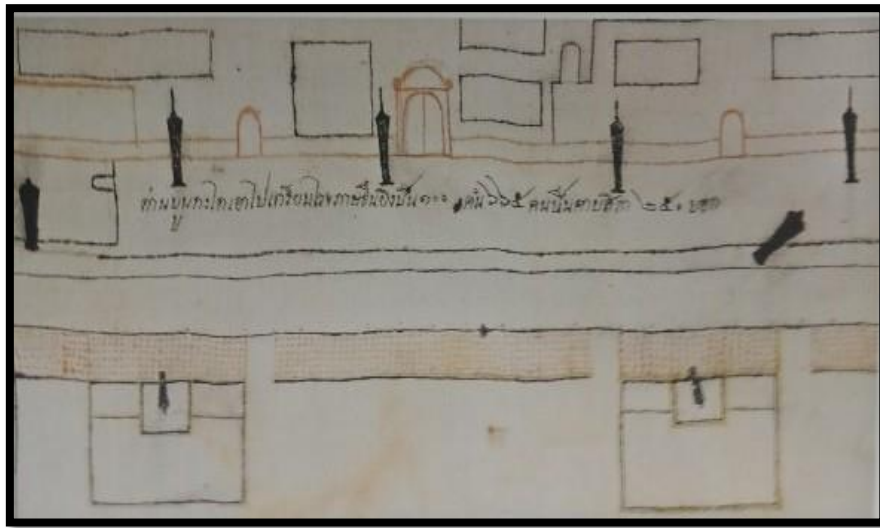
membuat persiapan perang terlebih dahulu. Ketika tentera Ligor itu hadir di bumi Kedah, satu majlis perkahwinan antara anak Dato' Bendahara Kedah dan anak Dato' Laksamana Kedah sedang berlangsung. Pada ketika itu, Sultan Ahmad Tajuddin II sedang bersemayam di istana Pulau Tiga di hulu Sungai Merbok, Kuala Muda. Angkatan tentera Ligor yang mendarat di Kota Kuala Kedah berpura-pura dalam menyatakan niat mereka bahawa persinggahan mereka di Kedah adalah semata-mata mahu mengambil beras yang sebelum ini telah diminta oleh kerajaan Siam sebagai bantuan dalam memerangi kerajaan Burma. Pembesar-pembesar Kedah yang melihat kedatangan angkatan tentera Siam ingin mengambil bekalan beras, tidak berasa sebarang curiga dan bersangka baik dengan kehadiran tersebut. Namun setelah itu, angkatan tentera Siam telah melakukan serangan mengejut ke atas negeri Kedah (Wan Shamsuddin Mohd Yusof 2014).

At-Tarikh Salasilah Negeri Kedah mencatatkan bahawa ketika angkatan tentera Siam mendarat di Kota Kuala Kedah, mereka berpura-pura dengan kelihatan seperti ingin mengambil bekalan makanan. Namun dalam masa yang sama, mereka menyiasat keadaan dan kekuatan pertahanan negeri Kedah. Mereka juga telah memaku lubang-lubang sebahagian meriam-meriam di Kota Kuala Kedah supaya meriam-meriam tersebut tidak dapat berfungsi. Fakta ini membuktikan betapa besarnya peranan senjata meriam ke atas kekuatan pertahanan negeri Kedah. At-Tarikh Salasilah Negeri Kedah mencatatkan seperti berikut:-

“Maka sekalian orang-orang Siam pun naiklah ke darat pergi ke merata-merata tempat, dan sesetengah daripada mereka itu masuk hendak melihat kota dan sesetengah pula nampak lakunya seperti hendak mencari makanan. Maka Dato' Seri Paduka Raja Laksamana pun duduklah berkata-kata dengan Phya Buri Saknuton di dalam kenaikannya. Seketika kemudian diisyarat oleh Phya Buri Saknuton kepada segala orang-orangnya supaya menangkap mereka itu berdua. Maka ketika itu tertangkaplah Dato' Seri Paduka Maharaja sura dan Dato' Seri Paduka Raja Laksamana. Maka pekan-pekan dan rumah-rumah di Kuala itu pun dibakar oleh orang-orang Siam, dan sesetengah daripada mereka itu masuk ke dalam kota memaku lubang telinga meriam-meriam.”

Maka serangan daripada angkatan tentera Siam ke atas Kedah yang bermula pada 12 November 1821 telah menyebabkan angkatan tentera Siam berjaya menguasai Kota Kuala Kedah. Sultan Ahmad Tajuddin II yang mana pada ketika itu bersemayam di Kuala Muda telah berundur ke Seberang Perai. Di awal peperangan tersebut, Dato' Laksamana, Dato' Temenggung dan Dato' Syahbandar telah terkorban. Manakala Dato' Bendahara pula telah ditawan. Pihak Siam ingin menangkap Sultan Kedah tetapi tidak berjaya. Sejak penguasaan Siam ke atas Kota Kuala Kedah, suasana negeri Kedah tidak stabil. Orang-orang Kedah sering melancarkan serangan ke atas kedudukan Siam di Kedah. Dengan itu, perang di antara Siam dan Kedah telah berlanjutan sehingga tahun 1842 (Adnan Jusoh et al. 2014).

Gambar 1 & Gambar 2. Lakaran Kota Kuala Kedah ketika ditawan oleh angkatan tentera Siam di mana jelas kelihatan meriam-meriam telah ditempatkan dalam kota ini. Lukisan ini adalah dari sumber Siam yang dilukis oleh pelukis Siam.

Sumber: Cakrabongse et al. 2006

MERIAM-MERIAM KEDAH DI WAT PHRA MAHATHAT WORAMAHAWIHAN

Terdapat sembilan pucuk meriam yang diyakini berasal daripada kerajaan Kedah yang ditempatkan di Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat, Thailand. Meriam tersebut diyakini telah ditawan dan dirampas oleh tentera Siam atau Ligor ketika berlakunya perang Kedah Siam 1821- 1839. Maklumat dan butiran meriam-meriam tersebut adalah seperti berikut:-

Meriam 1

Gambar 3. Dua buah Meriam jenis lela di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

Meriam ini adalah meriam Melayu daripada jenis lela (lihat Gambar 3). Pada bahagian atas laras meriam ini terdapat inskripsi Arab yang bertulis seperti berikut: -

علامة ردين كليلغ بن ردين قربوجاي في بلد قلمبغ دار السلام سنة 1225

Maksud: Tanda Raden Keling bin Raden Prabujaya di Negeri Palembang Darussalam, tahun 1225 H (1810 M) (lihat Gambar 4).

Gambar 4. Inskripsi Arab di atas laras meriam lela

Manakala pada bahagian gaganok meriam lela ini tertulis inskripsi Jawi seperti berikut: -

بلد القدح ليل اين دبلي قد سيد عبد الرحمن دجاديكن سنجاة كنايةن دسورة قد سنة 1232 تاهن 20 جم دار الأمان

Transliterasi: Balad (negeri) al-Kedah. Lela ini dibeli pada Sayyid Abdul Rahman dijadikan senjata kenaikan. Disurat pada Sanah (tahun) 1232 (H) (bersamaan 1817 M) tahun 20 jim mim (?) Darul al-Aman.

Gambar 5. Inskripsi Arab di salah satu Meriam lela pada bahagian gaganok

Ukuran meriam: -

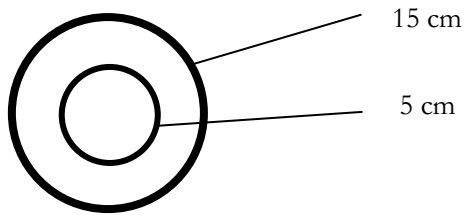
Panjang: 165 cm

Ukur lilit depan: 29 cm

Ukur lilit belakang: 48 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 2

Gambar 6. Meriam jenis lela milik Kedah di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

Meriam ini adalah meriam Melayu daripada jenis lela (lihat Gambar 6). Pada bahagian atas lela ini tertulis inskripsi Jawi seperti berikut: -

ليل اين دبلي فد تنكو داود ترمثو فد سنة 1232

Transliterasi: Lela ini dibeli pada Tunku Daud Termasu (?) pada Sanah (tahun) 1232 (H) (bersamaan 1817 M) (lihat Gambar 7).

Gambar 7. Inskripsi Arab pada bahagian atas Meriam lela

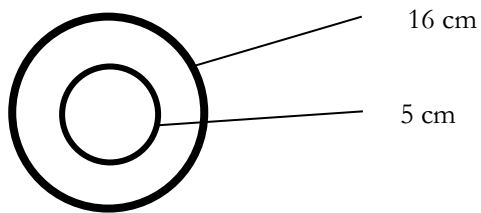
Ukuran meriam: -

Panjang: 173 cm

Ukur lilit depan: 29 cm

Ukur lilit belakang: 53 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 3

Gambar 8. Meriam lela (Meriam 3) milik Kedah di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

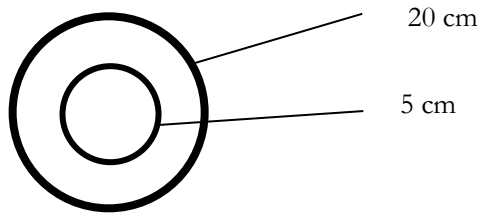
Meriam ini adalah meriam tradisional Melayu daripada jenis lela (lihat Gambar 8). Pistaran pada lela ini bermotifkan bunga. Ukuran lela ini adalah seperti berikut: -

Panjang: 176 cm

Ukur lilit depan: 37 cm

Ukur lilit belakang: 64 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 4

Gambar 9. Meriam jenis lela (Meriam 4) milik Kedah di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

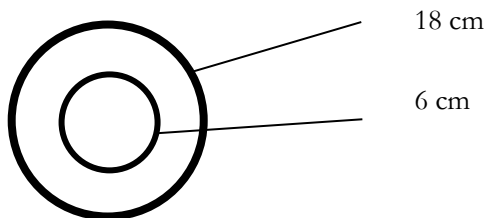
Meriam ini adalah meriam tradisional Melayu daripada jenis lela. Pada bahagian belakang laras lela bersegi astakona (segi lapan). Manakala laras bahagian depannya tidak bersegi (bentuk bulat). Ukuran lela ini adalah seperti berikut: -

Panjang: 202 cm

Ukur lilit depan: 32 cm

Ukur lilit belakang: 56 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 5

Gambar 10. Meriam Lela jenis Gergabus milik Kedah di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

Meriam ini adalah meriam tradisional Melayu daripada jenis Lela Gargabus iaitu lela yang diameter mulut dan lubangnya lebih besar daripada ukur lilit larasnya (Lihat Gambar 10 dan Gambar 11). Bilangan Lela Gargabus amat sedikit dan jarang ditemui berbanding lela-lela yang lain.

Gambar 11. Mulut Meriam Lela Gargabus yang lebih besar daripada ukur lilit larasnya.

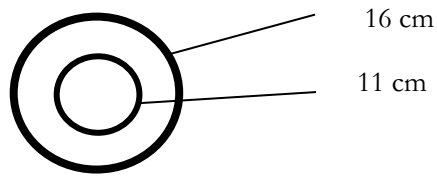
Ukuran lela ini adalah seperti berikut: -

Panjang: 127 cm

Ukur lilit depan: 36 cm

Ukur lilit belakang: 49 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 6

Gambar 12. Pucuk Meriam buatan Belanda dipercayai milik Kedah di Wat Phra Mahathat Woramahawihan

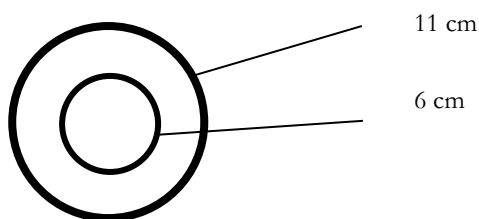
Meriam ini adalah meriam kecil buatan Belanda di mana pada larasnya jelas terpapar perkataan 'VOC' iaitu Syarikat Hindia Timur Belanda. Kerajaan Kedah diyakini memiliki meriam-meriam buatan Belanda hasil daripada hubungan perdagangan antara kerajaan Kedah dan Syarikat Hindia Timur Belanda secara langsung atau melalui pihak ketiga seperti Syarikat Hindia Timur Inggeris. Ukuran meriam ini adalah seperti berikut:-

Panjang: 109 cm

Ukur lilit depan: 35 cm

Ukur lilit belakang: 67 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 7

Foto 12. Meriam 7, 8 dan 9

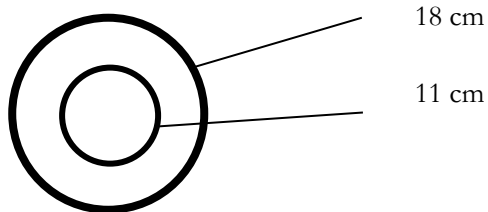
Meriam ini kelihatan bercirikan meriam buatan Inggeris. Kerajaan Kedah sememangnya memiliki hubungan perdagangan dengan Syarikat Hindia Timur Inggeris (SHTI) sebelum berlakunya perang Kedah - Siam tahun 1821 - 1842. Dengan itu, kerajaan Kedah banyak membeli meriam daripada SHTI. Ukuran meriam ini adalah seperti berikut:-

Panjang: 124 cm

Ukur lilit depan: 35 cm

Ukur lilit belakang: 69 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 8

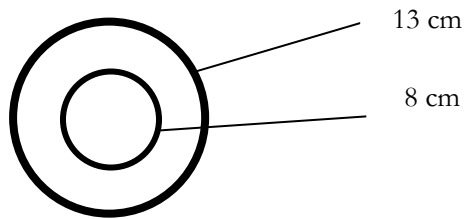
Meriam ini bercirikan meriam buatan Inggeris seperti meriam 7. Namun meriam 8 ini lebih panjang ukurannya. Ukuran meriam ini adalah seperti berikut:-

Panjang: 193 cm

Ukur lilit depan: 47 cm

Ukur lilit belakang: 64 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

Meriam 9

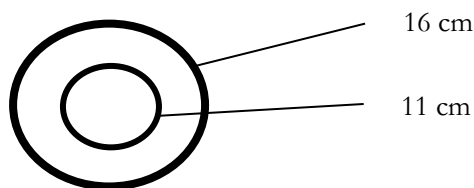
Meriam ini bercirikan meriam buatan Inggeris seperti meriam 7 dan 8. Ukuran meriam ini adalah seperti berikut:-

Panjang: 125 cm

Ukur lilit depan: 45 cm

Ukur lilit belakang: 65 cm

Diameter mulut dan lubang meriam: -

KESIMPULAN

Sembilan pucuk meriam yang ditempatkan di Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat, Thailand diyakini ditawan dan dirampas oleh tentera Siam daripada tentera Kedah ketika berlakunya perang Kedah Siam 1821 - 1839. Hal ini berdasarkan pada bukti-bukti yang terdapat pada fizikal meriam-meriam tersebut. Antaranya ialah inskripsi Jawi yang tertulis perkataan 'Balad (Negeri) al-Kedah pada salah satu meriam yang ditempatkan di Wat Siam tersebut. Meriam-meriam ini berada di Nakhon Si Thammarat memandangkan adalah pusat pemerintahan kerajaan Ligor, iaitu kerajaan naungan Siam yang melancarkan serangan ke atas kerajaan Kedah pada tahun 1821.

RUJUKAN

- A. Samad Ahmad. 2013. *Sulalatus Salatin- Sejarah Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa & Pustaka Kuala Lumpur.
- Adnan Jusoh, Nabir Abdullah, Khairi Ariffin dan Ishak Saat. 2014. Menangani Tekanan: Strategi Peperangan Orang Melayu Kedah Terhadap Siam. Dlm. Ishak Saat, Adnan Jusoh dan Nabir Hj Abdullah (penyt.). *Sejarah Dalam Arus Kesedaran: Sumbangsih Kepada Profesor Dr. Adnan Haji Nawang*, hlm 255– 289. Batu Pahat: Penerbit UTHM
- Apoorv Shelke et al. t.th. *The Bullet: Contains all basic Information*. PediaPress. Mainz.

- Buyong Adil. 1983. *Perjuangan Orang Melayu Menentang Penjajahan Abad 15-19*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa & Pustaka.
- Cakrabongse, Narisa, Ginsburg, H., Phasuk, S. and Rooney, D.F. 2006. *Siam in Trade and War: Royal Maps of the Nineteenth Century*. Bangkok: River Books.
- Charney, Michael W. 2004. *Southeast Asian Warfare, 1300-1900*. Leiden: Brill
- Hooker, Virginia Matheson. 1998. *Tuhfat al-Nafis Karangan Raja Ali Haji (1809 -1870)*. Kuala Lumpur: Yayasan Karyawan dan Dewan Bahasa dan Pustaka. Kuala Lumpur.
- Muhammad Hassan bin Tok Kerani Mohd Arshad. 1968. *Al-Tarikh Salasilah Negeri Kedah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Othman Mohd Yatim dan Zamberi A. Malek. 1994. *Meriam Dalam Sejarah dan Kebudayaan Melayu Nusantara*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium dan Antikuiti.
- Pintado, M.J. 2012. *Portuguese Documents On Malacca (1509- 1511)*. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- Sharifuddin, P.M. 2012. Brunei Cannon. Dlm Pudarno Binchin, Puasa Kamis & Haji Muhd Shahrin Abdullah (penyt.). *Bedil: Khazanah Ristaan Brunei Silam*. Bandar Seri Begawan: Muzium Teknologi Melayu.
- Raffles, Thomas Stamford. 1930. *The History of Java*. London: John Murray Albemarle Street.
- Reid, Anthony J. S. 1993. *Southeast Asia in the Early Modern Era: Trade, Power, and Belief*. New York: Cornell University Press.
- Syed Muhammad Naquib Al-Attas. 2011. *Historical Fact and Fiction*. Kuala Lumpur: Penerbit UTM.
- Wan Shamsuddin Mohd Yusof. 2014. *Kedah Dalam Warisan Sejarah dan Budaya Nusantara*. Alor Setar: Persatuan Sejarah Malaysia Cawangan Kedah.
- Wheatley, P. 1961. *The Golden Khersonese*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press
- Wolters, O.W. 1967. *Early Indonesia Commerce. A study of Origin of Srivijaya*. New York: Cornell University Press.
- Zakaria Ali. 1994. *Islamic Art in Southeast Asia 830 A.D – 1570 A.D*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Zamrul Amri Zakaria, Muhammad Daud dan Azali Muhamad. 2009. *Konservasi Artifak Meriam Sejarah: Kaedah Saintifik*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium Malaysia.
- Zuliskandar Ramli dan Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman. 2012. Kerajaan Kedah Tua: Pencapaian dalam sains dan teknologi pada awal abad Masihi sehingga 14 Masihi. Dlm. Abdul Latif Samian, Nazri Muslim dan Hamdzun Haron (pnyt.). *Sains dan Teknologi di Alam Melayu*, hlm. 359-375. Bangi: Penerbit UKM.
- Zuliskandar Ramli dan Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman. 2018. Perdagangan antarabangsa pada Zaman Protosejarah. Dlm. Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman dan Zuliskandar Ramli (pnyt.). *Prasejarah dan Protosejarah di Tanah Melayu*, hlm. 270-337. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Hasanuddin Yusof
 Calon Doktor Falsafah
 Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
 Universiti Kebangsaan Malaysia,
 Email: mohdhasanuddin82@gmail.com

Zuliskandar Ramli (Ph.D)
 Timbalan Pengarah/Prof. Madya
 Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
 Universiti Kebangsaan Malaysia,
 Email: ziskandar2109@gmail.com

Muhammad Shafiq Mohd Ali
 Pegawai Sains (C44)
 Makmal Arkeologi dan Arkeometri
 Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
 Universiti Kebangsaan Malaysia,

Email: muhdshafiq@ukm.edu.my

Diserahkan: 19 Ogos 2019

Diterima: 19 September 2019